

NASELJA ZMIJANJA: ANTROPOGEOGRAFSKA PROUČAVANJA

Izdavač: Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Beograd

Autorka: Dragica R. GATARIĆ

Prostorno-demografska problematika zauzima značajno mesto u savremenim geografskim istraživanjima. Monografija „Naselja Zmijanja: antropogeografska proučavanja” predstavlja istraživanje naseobinskog sistema koje ima za cilj povezivanje starog antropogeografskog i novog, savremenog, kompleksnog geografskog pristupa u proučavanju naselja, koji se ogleda u interakciji prirodnih, društvenih i regionalnih elemenata i faktora u kompleksu naselje – okolina. Ujedno, težište istraživanja predstavlja i prikaz opštih i posebnih zakonitosti koje su imale presudan značaj za teritorijalni razmeštaj naselja i njegovu demografsku, morfo-fizionomsku i funkcionalnu strukturu, koje oblikuju današnju mrežu naselja.

Monografija je organizovana u sedam poglavlja izdvojenih na osnovu proučavanih prirodnih i društvenih komponenti antropogeografskog kompleksa Zmijanja. U prvom poglavlju prikazan je teorijsko-metodološki okvir tradicionalnih i savremenih antropogeografskih proučavanja. Nakon uvodnog dela, u drugom poglavlju sagledani su geografski položaj, granice i veličina, kao i fizičkogeografska svojstva naseobinskog kompleksa, koji predstavljaju osnove razvoja i razmeštaja naselja. Treći deo obuhvata prikaz istorijsko-geografske osnove razvoja naseobinskog

sistema, od tragova prve praistorijske naseljenosti do savremenog doba i transformacije naselja pod uticajem složenih istorijskih i društveno-ekonomskih prilika. Kako kompleksno antropogeografsko proučavanje naselja i stanovništva zahteva detaljno sagledavanje svih komponenti naseobinsko-geografske sredine, u četvrtom poglavlju akcenat je stavljen na antropogeografske odlike naselja i poreklo stanovništva, gde se na sveobuhvatan način rekonstruiše i determiniše migraciono poreklo stanovništva, iseljavanje i redistribucija stanovništva, kao i njihove posledice. Peto poglavlje se bavi problematikom prostorno-demografskog razvoja naselja Zmijanja. U njemu su analizirane promene u kretanju i razmeštaju stanovništva, prirodno kretanje i dnevne migracije stanovništva, na osnovu čega se uviđaju zakonitosti demografskog razvoja proučavanog prostora. Društveno-ekonomske pojave, kao i geografsko-naseobinski procesi, interakcijskim delovanjem prouzrokovali su mnogobrojne promene i u demografskim strukturama stanovništva, kao i genezi, transformaciji i strukturi domaćinstava, o čemu je takođe reč u ovom poglavlju. Šesto poglavlje proučava mrežu naselja Zmijanja, kroz naseobinsko-demografsku transformaciju, vertikalni i horizontalni razmeštaj naselja i stanovništva, morfološko-

fizionomsku strukturu, prostorno-funkcionalni razvoj i transformaciju naselja i funkcionalnu tipologiju naselja, sagledavanjem dominantnih prirodno-geografskih i kulturno-istorijskih faktora koji su uticali na njeno formiranje, kao i posledice njihovog delovanja. U poslednjoj tematskoj celini antropogeografski je obrađeno 47 stalnih naselja Zmijanja, od kojih su tri potpuno i tri delimično raseljena naselja, kroz isticanje specifičnosti lokalnog položaja i glavnih geografskih karakteristika naseobinske teritorije, površine atara, načina korišćenja zemljišta i svojinskih odnosa u katastarskoj opštini. Potom su definisani oblik, fizionomski tip i manje morfo-fizionomske celine u naselju, zatim su evidentirani su tragovi ranije naseljenosti i hronološki prikazani značajni lokaliteti.

Takođe je obrađeno migraciono poreklo stanovništva po familijama, prostorna distribucija iseljenih kuća, objašnjen je funkcionalni razvoj naselja i funkcionalni tip naselja na osnovu zastupljenosti osnovnih funkcija, izdvojene najznačajnije komponente uređenja naselja. Autorka monografije u zaključku predstavlja današnji naseobinski sistem Zmijanja, ističući postojanje demografskih, socioekonomskih i prostorno-funkcionalnih problema koji su kočnica njegovog sveukupnog razvoja i uzrok stagnacije na jednoj, ali i posledica potpunog teritorijalnog isčezavanja naselja, na drugoj strani. Autorka ujedno daje i sugestije u cilju sprečavanja i rešavanja negativnih razvojnih tendencija.

Autorka monografije „Naselja Zmijanja: antropogeografska proučavanja“ uspeła je da na adekvatan način analizira i prikaže direktno i indirektno delovanje fizičkogeografskih i antropogenih faktora, čime su stvoreni različiti uslovi za prostorno-funkcionalnu i demografsku organizaciju naselja. Kao posledica društveno-ekonomskih i političkih prilika javlja se problem razvoja i egzistencije, pre svega ruralnih naselja. Kako se savremena mreža naselja Zmijanja odlikuje izrazitom prostorno-funkcionalnom neravnotežom, autorka ističe da se nameće potreba za prostorno-funkcionalnom reorganizacijom, kao jednim od koraka prevazilaženja mnogobrojnih ruralnih problema.

Monografija je napisana akademskim stilom na 343 strane, obogaćena grafičkim priložima u vidu tabela (76), ilustracija (13

fotografija i tematskih karata) i priloga (3) koji upotpunjuju tekst i čine ga preglednijim, raznovrsnijim i lakšim za razumevanje. Autorka je koristila relevantne domaće i inostrane izvore literature, kao i sopstvena istraživanja iz ove naučne oblasti. Poseban značaj u izradi ove monografije imala su i terenska istraživanja sprovedena od 2008. do 2011. godine, pomoću kojih je prikupljena naučno nepoznata ili delimično poznata građa o antropogeografskim svojstvima naseobinskog sistema Zmijanja.

Kako su problemi razvoja, egzistencije i devastacije naselja na proučavanom prostoru, tako i u drugim delovima, stari sasvim sigurno koliko i sama ljudska naselja, ova monografija ima značaj i za naučnu zajednicu i za širu javnost. „Naselja Zmijanja: antropografska proučavanja” namenjena je širokom krugu čitalaca i istraživačima zainteresovanim za ovu oblast, ali i prilikom izrade novih programa revitalizacije i prostorno planske dokumentacije, od čije efikasnosti i ekspeditivnosti zavisi perspektivni razvoj, ne samo naseobinskog sistema Zmijanja, nego i drugih ruralnih prostora Republike Srpske (Bosne i Hercegovine).

Danica ĐURKIN